

VIDRIĆ U KRITIČKOM IZDANJU

Vladimir Vidrić: *Sabrane pjesme*. Uredio Dragutin Tadijanović.
Odjel za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1969.

Nedugo nakon Kapetanićeva kritičkog izdanja *Smrt Smail-age Čengića* objavljuje isti ugledni izdavač i kritičko izdanje nevelikog ali sve do u naše dane kritički neobjelodanjenog Vidrića, iz ruke zaslužnog urednika mnogih novijih pisaca hrvatskih, Dragutina Tadijanovića, koji kaže u posveti: »Uspomeni / Vladimira Vidrića / o šezdesetoj godišnjici / njegove smrti / 1909 – 29. IX. – 1969«. Vidrićevi stihovi obuhvatili su svega pedeset i osam strana, računajući tu i dosad neobjavlvenu ostavštinu, dok sve ostalo, preko dvjesto i pedeset stranica, pripada znanstvenoj obradbi teksta i napomenama, i to: Vidrićevu objavlvenu zbirku *Pjesme* (str. 9–42), II *Pjesme izvan zbirke (1907, objavljene 1889–1909* (47–52), III *Postuma, Pjesme i fragmenti* (57–67), IV *Dodatak*, u kojemu se nalazi *Stenogram o pre slušavanju Vladimira Vidrića na procesu zbog spaljivanja mađarske zastave u Zagrebu 1895* (69–79) i jedini Vidrićev poznati članak *Seljačko pitanje* (80–84), objavljen u »Pokretu« 1905. Slijedi značajna radnja već prokušanog stručnjaka na tom području, Davora Kapetanića: *Transkripcija rukopisa Vidrićevih pjesama* (85–140). Tadijanović dalje donosi iscrpnu *Kronologiju Vladimira Vidrića* (141–148), a zatim piše u povodu ovog djela *O izdanju 'Sabranih pjesama' Vladimira Vidrića* (149–230). Tu objavljuje dva svoja već tiskana priloga o Vidriću, govori uopće o svome odnosu prema Vidrićevoj poeziji zatim daje opši-

ran (u ponekim pojedinostima možda i odviše opširan) izvještaj o historijatu otkupa Vidrićeve ostavštine, i konačno obilate napomene uza svaku pjesmu odnosno druge objavljene Vidrićeve tekstove. U bibliografiji daje Tadijanović *Bibliografiju radova Vladimira Vidrića* (233–237), a Davor Kapetanić *Literaturu o Vladimiru Vidriću* (1895–1969), čak trideset i sedam stranica (238–275). U slijedećem odsjeku *Svjedočanstva* (279–310) objavljuje se uspomena Ivana Zahara o Vidrićevu ocu Lovri, nepoznati Lunačekovi zapisi o Vidriću, sjećanja Janka Gogolje, Jele Vidrić, sestre pjesnikove, i njegova rodaka dra Stjepana Oreškovića. Vrijedni su i *Slikovni prilozilozi*, njih dvadeset i četiri na broju, a dobro ih dopunjuje i tekst *O slikovnim prilogima* (313–323).

I ovo izdanje nosi sve poznate odlike Tadijanovićeve urednika i priredivača tekstova. Moglo bi se pomisliti da je kritičko izdanje Vidrića, jedno zbog skromnog obima Vidrićeva djela, a drugo zbog bogate, često kritički prodorne literature o Vidriću (dovoljno je podsjetiti na Barčevu monografiju *Vidrić*, objavljenu prije tri desetljeća) prilično lagan posao. Sve prije nego to! Vidrićeva je poezija nastajala, bolje reći pojavljivala se, pod prilično neobičnim okolnostima, pa je to uzrok da se o autentičnosti tekstova mora govoriti s puno opreza i poznavanja činjenica. Jedna je od glavnih zapreka svakako i tvrdokorna legenda o tome kako Vidrić svo-

jih pjesama nije pisao, nego samo recitirao, legenda koju je već bio naučio Barac, a koju je Tadijanović potpuno obezvrijedio još 1951. objavljivanjem ostavštine. Nije zato naodmet navesti riječi pjesnikova prijatelja dra Vladimira Šiffera, koji prilikom pedesetogodišnjice Vidrićeve smrti (u »Riječkoj reviji« 1959, vidi ovdje *Literaturu*, br. 191) piše o pjesmi *Jezuiti*, poznatog upravo zahvaljujući Šifferu: »Tu sam pjesmu jednom zgodom slučajno pribilježio. Tako je ta pjesma ostala sačuvana jer je nitko osim mene nije više znao, a niti ju je zabilježio za vrijeme Vidrićeva života. Još jednu lijepu Vidrićevu pjesmu, koja je svršavala stihovima: – Nad morem je Eol krila svio – nisam odmah zabilježio. Tako je, nažalost, i ta pjesma izgubljena, donekle i mojim nemarom i krivicom, koju i ovdje rado priznajem i žalim. Pjesme koje sam spomenuo citirao mi je Vidrić jednog lijepog i sunčanog ljetnog popodneva 1907. u kavani »Zagreb« na Zrinjevcu. Vidrić, sjedeći tamo sam, pozvao me na kavu, kada sam onuda prolazio u Kemijski laboratorij, ja sam na komadić papira odmah zabilježio pjesmu – *Jezuiti*. Drugu pjesmu nisam dospio odmah zabilježiti, jer je profesor Janeček sa asistentom Bubanovićem ušao u salu i najprije se zaustavio kod moga stola pitajući me – što radim? Vjerujući u moju memoriju, ja sam odgodio da zabilježim tu pjesmu dok je napokon nisam i zaboravio. Koliko ja znam ni Vidrić je nije nikada više nigdje citirao.« I dalje: »Ma da sam i znao većinu Vidrićevih pjesama napamet i, toliko ih puta čitao, nikada nisam u toj bizarnoj i samonikloj poeziji toliko uživao kao onda kada

je Vidrić lično citirao svoje pjesme u društvu, u noći ili u ranim jutarnjim satovima. Sav ozaren nekom unutrašnjom vatrom i ushićenjem koje se prenosilo i na čitav auditorij, Lacko je bez ikakve namještenosti, deklamatorske poze i vještine citirao svoje pjesme.« I konačno, najvažnije, zbog čega smo ovo i naveli: »Mnogi drže da je on i svoje pjesme u društvu improvizirao. Koliko ja znam, on je svoje pjesme lagano izrađivao, korigirao i dotjerivao i tek ih je onda citirao u društvu i iznosio na javnost. To su najbolje mogli zapaziti oni kojima je Vidrić više puta citirao svoje pjesme i koji su ih kao takve i pamtili. Pomni slušaoci pjesama koje je Vidrić prije citirao morali su zapaziti da su pojedine pjesme ispravljane i nadopunjavane.« Upravo ta Šifferova svjedočanstva najbolje govore o tome kako je dolazilo do različitih, ponekad autentično različitih tekstova Vidrićevih pjesama, kao i do pojave da tuđe rukopise odnosno zapamćenja (kao što je upravo slučaj s *Jezuitima*) valja tretirati kao autografe. Dodamo li još da su u Vidrićev tekst znali zadirati i drugi (poznato je da je Dragutin Boranić, po svjedočanstvu Lunačekovu, ispravljao Vidrićev tekst *Pjesama s gledišta gramatike i akcentologije*), jasno je odmah kolik problem predstavlja utvrđivanje kritičkog teksta Vidrićeve poezije. Sad se, otkrićem ostavštine, pitanje još više zapelo, jer se pokazalo da nasuprot legendi o umjetnici koja, kako bi to rekao jedan stih iz ostavštine, tvrdi da »s usta njegovih buči stih i vrije«, nema zapravo u hrvatskoj poeziji pjesnika s toliko mnogo pripremnog rada i naknadnog ispravljanja. Time je vri-

jednost ovog izdanja još očitija: ono nam daje čitav stvaralački proces, od prvih (sačuvanih) započinjanja do konačnog teksta za koji se može smatrati da je posljednja volja autorova.

Koliko je pak tu volju teško ustanoviti, imao sam prigode i sam osjetiti pišući u Vidriću i o njegovim pjesmama. Tako sa zadovoljstvom vidim da je Tadijanović prihvatio moju interpunkciju u drugom *Pejzažu* (ovdje str. 20, odn. 190), zatim razrješenje dijaloga oca i kćerke u *Pomoni* (str. 21, odn. 192), kao što sam se i ja (vidi Literatura, br. 198–199) poslužio njegovom transkripcijom autografa Vidrićeve pjesme *Jutro* (vidi ovdje str. 194, odnosno novu transkripciju istoga teksta na str. 96–100). Isto je tako Tadijanović postupio i u dosad spornom rasporedu kitica u *Ambrozijskoj noći* (vidi ovdje tekst na str. 50, odn. napomenu na str. 211–213). Uostalom, ova je pjesma, uz već spomenuto *Jutro*, jedna od »povlaštenih«, jer upravo Tadijanovićevo izdanje među autografima donosi čak pet tekstova za koje se može s pravom smatrati da su priprava za konačni tekst (o čemu pišem u prvom broju »Umjetnosti riječi« XIV, 1970). Upravo zato nisam posve siguran nije li trebalo za *Jezuite* usvojiti Šifferov (?) tekst iz »Savremenika«, jer on jače ističe antiklerikalnu notu, do koje je Vidriću svakako bilo stalo. Opsežna bilješka o *Jezuitima* (njihov tekst vidi na str. 55, a napomena na str. 213–216) kao i opis autografa (str. 135) prikazuju problem u cijelosti. Sličan je slučaj i s tekstovima pjesama *Poniknuh glavom ponosnom* i *Dvije parije* (odnosno *Roblje*, o čemu sam i ja, usput, pisao). No upravo kod razrješavanja

tekstacije stihova iz ostavštine koju smo dobili zahvaljujući Tadijanoviću zalaganju, problemi se množe. U napomeni uz tekst *Urh moga čela...* (str. 59, odn. 218–219, autograf [1], str. 91–92) Tadijanović upozorava kako je, prema uputama dra Oreškovića, taj tekst u Republici 1951. objavio kao dvije pjesme: *Urh moga čela...* i *Ah, u grudi se mojih...*, »no, one su ista, nedovršena pjesma, pisana u istom metričkom obliku, pa su tako objavljene u ovom našem izdanju, tj. kao jedna pjesma, pod naslovom početnih riječi prvoga stiha [...]« (str. 219). Uvidom u autograf očito je da među tim stihovima postoji potpuna metrična istovetnost, ali se time problem ne iscrpljuje. One su čak i na istom papiru, no ni to ne mora mnogo značiti. Mnogo je važnije upozoriti na dva retka (stih) kojima se te dvije, pretpostavimo zasad zasebne, cjeline završavaju. Prva ima redak »Podigoh oči i u jedan mah« što je kasnije precrtano, druga završava neprecrtanim retkom »Ja hoću strast!«, retkom koji je, u istom obliku, već predstavljao polovicu trećeg stiha ove pretpostavljene druge cjeline. Da je nekadašnja prva cjelina (*Urh moga čela...*) objavljena s krotinom započete a nedovršene kitice: »Podigoh oči i u jedan mah«, stavilo bi to čitavu tu cjelinu u drugi kontekst. U prvotnom obliku, završavajući: »I na njen poziv da brijeg i dol / Umukoše mukom.«, dao je Vidrić jednu od svojih najljepših situacija – ostvarivanje potpunog mira u prirodi. Tim se čudesnim mirom nekadašnja pjesma i zatvarala. Nastavak, međutim, jasno pokazuje kontrast. Sad, ili je započeti stih »Podigoh oči i u jedan mah« odista

nastavak gornje pjesme, njezin drugi dio, koji onda obuhvaća i nastavak pun strasti, ili je drugi dio zasebno raspoloženje i zasebna pjesma. Mogućnost je otvorena. Možda je, stoga, ipak trebalo, ako nije već uzet u obzir precrtani stih (»Podigoh oči...«), naznačiti između te dvije cjeline nekoliko točkica, kao upozorenje da pjesma nije izvedena do kraja, kao što zapravo i nije. O suprotnoj mogućnosti, da se naime pjesme *Bako vodi pjesmu... i Noć je došla...* kao i drugi dijelovi autografa VID 3 – VID 7 tretiraju kao jedna cjelina, odnosno kao pripremni rad za temu ambrozijske noći, pišem na drugome mjestu, u već spomenutom članku *O Vidričevu stvaralačkom postupku* (u »Umjetnosti riječi«). Dodao bih da i fragment *Sanjao sam...* (str. 63, odn. 221, autograf str. 137–138) završavajući kiticom: »I ona me tiho gleda / Pami [...] i zbori. / Iz doline idu momci / I vika se njina ori«, stvara dojam kako-tako zaokružene cjeline. Otprilike ovako: pjesnik-»varvar« stoji s voljenom ženom i, u snu, promatra vojsku i bojište prekriveno leševima. (Usput, nije na odmet spomenuti da je pjesma metrički posve istovetna s divnim *Mrtvacem*, koji – kao i *Perun* – ima oznaku »Iz slovenskog ciklusa«; a, isto tako usput, mislim da je podnaslov *Mrtvaca* (str. 27) kako je objavljen u »Vijencu«, i kako je ostavljeno i u ovom izdanju u napomeni na str. 195, odnosno u Bibliografiji, na str. 233, »Iz slovenskog ciklusa« obična tiskarska pogreška, jer je teško vjerovati da Vidrič, napola Slovenac, za »slovenski«, tj. »slavenski«, piše »slovenski«!). Promatra, dakle, taj naš »varvar« vojske koje se komešaju pod

nogama njegovim i drage mu. Lijepa ga žena tiho pogledava i pokazuje mu kako iz doline (prema njima) idu ratnici... Završena tu, pjesma odaje neku mirnoću, distancu, mogli bismo je čak nazvati vidričevskom. Ali, autograf ima i nastavak: »I iz neba plamen suknu / I ona se baca k plamu. / Zaviknuh i letnuh k vatri / I vi« (po svoj prilici: »I vidjeh«). Situacija je sad posve drugačija. Voljena se žena trza iz »varvarova« zagrljaja, s neba se javlja plamen (grom? ili neki drugi znak?), žena se priklanja toj vatri, ili se baca u nju? Sve su mogućnosti otvorene. A i taj plamen s nebesa mogao bi biti srodan čudesnoj ruci iz *Mrtvaca*: »Ubila ga ruka silna, / Vječno jaka, vječno živa, / Što živote raspipava / I živote utrnjiva.« Još jedan dokaz koliko je teško pitanje vidričevske tekstologije. Slične bi se primjedbe mogle razvijati uz tekstove *Na pustu drumu...* (str. 66, odn. 221–222, autograf <13>, str. 108–112) i *Eto divna samovara...* (str. 67, odn. 222–224, autograf [32], str. 136–137), ali ne bi donijele novih rezultata. Stavio bih još samo dvije napomene uz tekst jer su, čini mi se, važne, posebno prva. Ni ovo uzorno izdanje nije slobodno od tiskarskih pogrešaka, uza sve, rekao bih poslovično Tadijanovićevo nastojanje. U pjesmi *Sjene* (str. 25) deveti je stih tiskan: »Obrača lice i sluša«, a treba biti: »Obrača lice i sluša, *tih*«. Druga: u pjesmi *Bako vodi pjesmu...* str. 60) jedanaesti stih glasi »Iskričava promeće se zvijezdom«, a treba biti »Iskričavom promeće se zvijezdom«, kako je, uostalom i u autografu <14> str. 113) dva puta: »Iskričavom promeće se *zvijezdom*«, odnosno »Promeće se izkričavom

zvjezdom«, a tako je i u autografu <15> (str. 115).

Tadijanovićevo izdanje ispravlja, nadalje, u napomenama i ostalim komentarima niz tvrdokornih pogrešnih datuma svih Vidrića na zajedničkom grobu (v. str. 323)! Kronologija (str. 143–148) puna je novih i vrijednih podataka, a isto treba reći i za sve priloge i svjedočanstva. Pa ako i ima Vidrić jednu od najljepših monografija hrvatske znanosti, Barčevu, ovo će izdanje uvelike omogućiti noviji i bogatiji pristup njegovu pjesničkom djelu, pružajući najviše provjerenih podataka na jednome mjestu.

Značajan je i doprinos Davora Kapetanića, vrsnog bibliografa i tekstologa, kojemu dugujemo niz kapitalnih bibliografskih djela, posebno pak na temu Kranjčević, Krleža, a nedavno i kritičko izdanje besmrtno Mažuranićeve pjesni. Ovdje je Kapetanić dao dva vrijedna priloga, transkripciju Vidrićevih rukopisa i literaturu o Vidriću. Dovoljno je baciti pogled na likovne priloge VII–X (autograf *Jutra*) i XX–XXII (autograf *Na pustu drumu*...) pa se uvjeriti o teškoći dešifriranja Vidrićeva rukopisa, odnosno svih precrtanih mjesta kojih ponekad ima čak do stotine! Posao je to koji već graniči sa samoprijegorom, napor koji valja priznati. Pri tom treba upozoriti da je Kapetanić, baveći se u nas gotovo usamljen tim poslom, bio prisiljen stvoriti i vlastiti sustav znakova i simbola koji njegova tekstološka rješenja čini čitljivima tako reći na prvi pogled. Uza sve to, kako sam prije više godina imao u rukama autografe, postaviti ću nekoliko pitanja. Nije li u dešifraciji VID 1 (*Urh moga čela*...), što smo već ra-

nije kazali, trebalo i u autografu naznaku <2> staviti ispod teksta *Ah! U grudi*...? (Argumentaciju smo već naveli). Nije li u VID 3, <8> umjesto raskuštran zapravo razkuštran? Nadalje, u VID 7 <15> [III] umjesto »Lovor vienac« »Lozov vienac«? Je li točno da u autografu XV <27> nema zadnjeg stiha »Njegva se roni duša«, kad je on naveden u napomeni na str. 199?

Kapetanićeva *Literatura* tako je značajki sastavljena da ja i ne znam tko bi to danas mogao bolje učiniti. Toliko lakše dopustit ću sebi nekoliko sitnijih nadopuna odnosno ispravaka. U članku Dragutina Domjanića, *Lazar Kostić*, »Savremenik«, IV, br. 9, str. 528–529, govori se o tome kako je Vidrić volio i recitirao Kostićeve stihove. Miroslav Krleža u svom *Izletu u Rusiji*, Narodna knjižnica, Zagreb 1926, str. 11–12, daje usput oštru kritiku Lunačekova izdanja Vidrićevih pjesama. Moj tekst *Urijednost i granice stilističke kritike* (br. 184) objavljen je i na mađarskom jeziku. Nadalje, moja analiza *Pejzaža II* (br. 204) objavljena je i u knjizi *Studije i eseji*, Naprijed, Zagreb 1967, str. 269–290. U francuskom prijevodu Kapetanićeva članka (br. 206) nema Vidrićeva teksta, a i čitava rečenica (str. 269) morala bi glasiti: »U napomenama uz hrvatski original donosi se konačni tekst dijelova Vidrićevih pjesama: *Pomona, Ambrozijska noć i Jezuiti*.« Premda nema karakter izvornog suda, moglo se navesti što o Vidriću piše i Dragutin Prohaska u svom *Pregledu savremene hrvatsko-srpske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb 1921, str. 195–197, a nije nezanimljiva ni Lunačekova katastrofalna recenzija te knjige: Vladimir Luna-

ček, *Opet jedna povijest naše književnosti*, Obzor, LXII, br. 231–260, (redovno na 3. strani) Zagreb, 1921. O Vidriću govori Lunaček u 19. nastavku, u broju 257. Uz prilog Bože Milačića (202) valja navesti da je objavljen i u njegovoj knjizi *Urijeme i poezija*, NIP, Zagreb 1961, str. 9–35, te da se tu prvi put pojavio članak Antuna Barca *Spomenik nepoznatom cenzoru* (str. 27–34), a da je taj članak kasnije objavljen i u Barčevoj knjizi *Bijeg od knjige*, Naprijed, Zagreb 1965, str. 51–60. U Milačićevu je članku (str. 33–34) objavljena i recenzija Branimira Li-

vadića Barčeve monografije *Vidrić*, za interne potrebe Matice hrvatske. Konačno, i sam je sastavljač ove literature pisao o Vidriću u *Književnom godišnjaku*, s. v. Uopće je načelno otvoreno pitanje što iz različitih povijesti književnosti i priručnika treba u literaturi registrirati. Ovdje se sve to navodi samo u želji da ovaj izvrsni napor bude dopunjen u poslu koji je, po definiciji, – nepotpun. No ni u kojem slučaju kao prigovor izdanju koje pripada među najvrednije naše kritičke tekstove uopće.

Ivo Frangeš

»VIJENČEVA« STOGODIŠNJICA

Godina 1869. ostat će zabilježena kao jedan od značajnih datuma u povijesti hrvatske književnosti uopće, a hrvatske književne periodike napose. Te je godine počeo u Zagrebu izlaziti »Vijenac«, časopis koji je odigrao višestruku ulogu u hrvatskoj književnosti, postigavši neprolazno značenje u njezinu razvitku.

Kao što je »Dragoljub« (1867–1868) bio u neku ruku nastavak »zabavno-poučnog časopisa« koji je izlazio prije njega pod naslovom »Naše gore list« (1861–1866), tako je i »Vijenac« bio nastavak »Dragoljuba«. Ali dok je »Dragoljub« nadmašio prethodnika tek nešto izrazitijim literarnim vrijednostima pojedinih priloga, ostavši u biti, u koncepcijama, vjeran sljedbenik svoga preteče čiju je tradiciju nastavljao, pa je na svojim stranicama, uz ostalo, donosio i šale i zagonetke, dotle je »Vijenac«, preuzevši formalno ulogu »Dragoljuba«, uveliko nadvisio prethodnika i lite-

rarnom težinom književnih priloga i ozbiljnošću uređivačke koncepcije, što je bilo vidljivo već od prvog broja (23. siječnja 1869).

Bio je to, s pravom se može reći, prvi hrvatski književni časopis u suvremenom smislu riječi, nastao u prijelomnom trenutku hrvatskoga književnog razvoja kad su okviri i tendencije »Dragoljuba« postali pretijesni za stvaralačke mogućnosti hrvatskih pisaca, kad su potrebe i ambicije naših književnika porasle – i prerasle razinu dotadašnjih pučko-popularizatorskih naših književnih listova. U trenutku kad je hrvatska književnost odlučno raskidala s diletantizmom (jednako u metodama rada kao i u njihovim rezultatima), težeći sve više, sve očiglednije artistskim kvalitetama, postalo je neizbježno da se ustanovi novi književni časopis koji bi izašao u susret težnji naših tadašnjih književnika i omogućio njezino puno ostvarenje.